

О. Г. Білорус

академік НАН України, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач відділення глобальної економіки і міжнародних фінансів НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, o.bilorus@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0731-5649>

**НООСФЕРНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ ГЛОБАЛЬНОГО
КОНВЕРГЕНТНО-СИНЕРГЕТИЧНОГО СПІВРОЗВИТКУ
У XXI СТОЛІТТІ**

Oleh Bilorus

Dr. Sc. (Economics), Professor, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, Emeritus of Science and Technology of Ukraine, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, o.bilorus@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0731-5649>

**NOOSPHERIC CONCEPTS AND STRATEGIES OF GLOBAL
CONVERGENT-SYNERGETIC DEVELOPMENT
IN THE XXIST CENTURY**

JEL classification: Y30.

О. Г. Белорус

академик НАН Украины, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины, заведующий отделением глобальной экономики и международных финансов НИФИ ГУНУ "Академия финансового управления", Киев, Украина

**НООСФЕРНЫЕ КОНЦЕПЦИИ И СТРАТЕГИИ ГЛОБАЛЬНОГО
КОНВЕРГЕНТНО-СИНЕРГЕТИЧЕСКОГО СОРАЗВИТИЯ В XXI ВЕКЕ**

Опублікована у 2018 р. монографія доктора економічних наук, професора І. Г. Ханіна "Питання ноосферного розвитку економіки та пізнання"¹, безперечно, є вагомим внеском у розбудову ноосферистики як нової науки XXI ст.

В історії людської цивілізації минуле століття відзначилося нечуваними потрясіннями. Це й світові війни, й економічні кризи, й антропогенні екологічні катастрофи, й різні соціальні катаклізми. Історично не випадковою та необхідною для людства стала поява вчення В. І. Вернадського про ноосферу. В першій половині ХХ ст. воно викликало інтерес, однак, як видно, залишилося незрозумілим і не було використане на благо всього людства. ХХІ ст. почалося із загострення політичних суперечностей, військових конфліктів, глобальної фінансово-економічної кризи, погіршення екологічної й соціальної ситуації.

Глобальна економіка характеризується збільшенням розривів між розвинутими країнами й тими, що розвиваються, а це робить світогосподарську систему суперечливою та конфліктною. Плюс глибока криза управлін-

¹ Ханин И. Г. Вопросы ноосферного развития экономики и познания : монография. Днепро : Новая идеология, 2018. 319 с.

ня на всіх рівнях, від підприємств до міжнародних організацій. Усі технологічні досягнення породжують нові суперечності й загрози, найнебезпечнішою з котрих є криза світогляду, яка блокує розв'язання наявних проблем, і осяжна історична перспектива не дає підстав для оптимізму.

З огляду на це цілком логічним є пошук нової парадигми соціально-економічного розвитку, що уможливить виправлення ситуації. На думку автора рецензованої монографії, нова парадигма має базуватися на ідеях про глобальну економічну ноосферу. В цій праці висвітлюється концепція ноосферного господарювання й поступу людства. У контексті найбільш обговорюваних сьогодні світових трендів та віддаючи належне генію В. І. Вернадського, варто зауважити, що концепція ноосфери як царини людського розуму й діяльності – це ідеологічне і теоретичне підґрунтя побудови глобальної соціально орієнтованої економіки майбутнього, екологічної, гуманістичної господарської системи як основи для досягнення поставлених ООН Цілей розвитку III тисячоліття. Саме на виконання цього завдання спрямована монографія І. Г. Ханіна, що започатковує новий науковий напрям.

Рецензовану працю відрізняє оригінальність авторських ідей і впевненість у головних посилах. Автор, котрий є послідовником ноосферних ідей В. І. Вернадського, велику увагу приділяє філософії, питанням світогляду, концептуалізації нових явищ та уявлень про економіку, а також її окремі елементи. Завдяки цьому перед нами фундаментальне дослідження, яке формує цілісну теоретико-методологічну базу для реалізації актуальних ідей і переходу до нової парадигми економіки й суспільства загалом. Безперечно, свіжий погляд на ідеї ноосфери в економіці вже давно був затребуваний наукою та практикою.

Спираючись на погляди В. І. Вернадського, І. Г. Ханін аргументовано визначає вихідні сили ноосферної концепції: 1) планетарне мислення; 2) визнання науки головною продуктивною силою суспільства; 3) розуміння науки як колективної діяльності вільних особистостей із урахуванням того, що це дуже індивідуальний, особистісний процес; 4) відповідальність учених; 5) скорочення розриву між природними й гуманітарними науками як умова ноосферного пізнання. Методологічний апарат, котрий застосовується автором монографії, включає: ноосферне мислення як науковий підхід, принцип деструкції старого та реконструкції нового розуміння, квазіфізичний підхід до нефізичних (свідомих) явищ, модель парадигмального інноваційного розвитку, методологію вертикальної інтеграції знань. У центрі його уваги – розвиток інформаційної сфери й технологій у економіці знань, котру він вважає вищою формою господарювання майбутнього.

Головним завданням, що ставить перед собою І. Г. Ханін, є вироблення на основі ідей про ноосферу нового світогляду й інтелектуально-духовних орієнтирів, здатних згуртувати людство та змусити його залишити шлях самознищення. Зазначене обумовлює певні особливості монографії. По-перше, це введення в широкий науковий обіг багатого понятійно-категоріального апарату і фактичного матеріалу у сфері економіки знань та ІТ. По-

друге, комплексність і високий теоретико-методологічний рівень положень усіх розділів, що доповнюють відомі підходи в економіці й питаннях розроблення та застосування ІТ. По-третє, тісний зв'язок теорії й практики, орієнтація на прикладні аспекти, особливо в ІТ, що проходить червоною ниткою через всі розділи праці. При цьому крізь призму ІТ автор торкається широкого спектра проблем сучасної економіки на її сутнісному рівні.

У вступі І. Г. Ханін викладає своє розуміння інноваційного розвитку економіки та роль ноосферного мислення на основі запропонованих ним моделі парадигмального інноваційного розвитку (ПІР) і методології вертикальної інтеграції знань (ВІЗ), а також специфіки економіки знань та її проблем.

У розділі *“Досвід парадигмального розв'язання проблем ноосфери”* автор насамперед визначає інформаційні проблеми економіки з позицій ІТ. У цьому плані, з погляду використання в економічній практиці, виконано критичний аналіз об'єктно орієнтованого аналізу та проектування комп'ютерних програм, архітектури підприємств і систем, теорії й практики бізнес-процесів, онтологій у ІТ, семантичних технологій. У результаті отримано еволюцію підходів до інформаційного забезпечення економічних процесів, що представлена як наукове підґрунтя для подальшого дослідження.

Масштабність проблем, розв'язуваних у економіці та ІТ, спонукала дослідника до застосування нових підходів. Досить неординарною є думка автора про використання семіотики. Тому в наступному розділі *“Яка семіотика потрібна ноосфері?”* ним проаналізовано досвід застосування семіотики в бізнесі й роз'яснено її види. Таким чином, вона постає як самостійна наука й основа для розуміння та уявлення онтології господарства.

У розділі *“Філософія та методологія парадигмальних інновацій”* І. Г. Ханін розкриває особливості ноосферного мислення як фундаменту нового світогляду й діяльності. Формулюється нове розуміння феномена економіки знань, де головною функцією суспільства та господарської системи є виробництво знань, що залежить від зміни наукових парадигм. На його думку, сучасне розуміння такої економіки перебуває в зародковому стані, тому він завершує розділ поясненням того, яка онтологія потрібна інфосфері й майбутній ноосферній економіці.

На основі створеної теоретико-методологічної бази та ноосферного мислення в наступному розділі автор наводить принципіві *засади економіки знань*. Серед них модель ПІР, котра дає можливість врахувати парадигмальну природу й особливості появи інновацій у рамках зміни наукових парадигм, а також визначати фази пізнання. Відповідно до неї, інновації виникають у результаті евристик, що належать до донаукової фази. Для перетворення евристик на наукові теорії необхідно висувати нові теорії або парадигми (парадигмальна фаза), що розширює можливості пізнання. Таким чином, евристичні інновації стають науково обґрунтованими (наукова фаза).

Запропонована І. Г. Ханіним методологія інтеграції знань: від практики (технології), через прикладну й фундаментальну теорії, до філософії (абстрактного), потім назад. Вертикальна вісь – глибина інновацій (змін), гори-

зонтальна: по лівому вектору – проблеми, по правому – рішення. В результаті отримано параболу, що є інструментом розвитку знань.

У розділі *“Онтологія знака – ключ до ноосфери”* автор пропонує нове розуміння знака як основи опису онтології об’єктів нефізичної природи, створюваних свідомістю людини, що означає принципово новий погляд на знання в економіці.

В заключному розділі *“Парадигмальні проблеми розвитку ноосфери”* обґрунтовано дуалізм організаційних даних, необхідність подолання семантичної одноманітності та забезпечення гнучкості даних за рахунок нових концепцій створення їх баз. Надано рекомендації щодо підвищення інтенсивності обігу знань у економічних системах, удосконалення машинної обробки текстів.

Отже, рецензована монографія відображає авторське бачення нових теоретичних і методологічних засад реалізації ноосферної концепції. Незважаючи на те, що певні її положення подаються ним як гіпотези та потребують подальшого обґрунтування, в цілому дослідження дало змогу вийти за межі традиційного наукового погляду та виробити нові рекомендації щодо побудови інформаційного середовища економіки. Варто відзначити концептуальну цілісність цієї наукової праці і глибину проникнення в сутність проблем.

Загалом монографія І. Г. Ханіна *“Питання ноосферного розвитку економіки та пізнання”* заслуговує на позитивну оцінку і становить неабиякий інтерес для наукових співробітників, практиків, викладачів, аспірантів та студентів, котрі цікавляться проблематикою теорії ноосфери, економіки знань і глобальної ноосферної економіки майбутнього.